

OVER VUURKRUISEN, FRONTSTREPEN EN ANDERE ERETEKENS

Danny Mattens

Samenvatting

In 2014 was het precies honderd jaar geleden zijn dat de eerste wereldoorlog uitbrak. Veel evenementen worden op het getouw gezet om de helden, en de mindere helden, te gedenken. We mogen waarschijnlijk vier jaar activiteiten in deze zin verwachten. De “hoogtepunten” zullen wel vallen in 2014 en 2018.

De oorlog maakte duizenden slachtoffers, zowel militairen als burgers. Bij het beëindigen van de oorlog kwamen die duizenden soldaten naar huis, be-rooid, onder de luizen en psychisch en fysisch gekraakt. Velen zullen nooit een woord vertellen over datgene wat ze aan de IJzer hebben meegemaakt. Het enige dat hun motiveert om nog aan die wrede oorlog terug te denken is de jaarlijkse 11 novemberherdenking waar zij uit eerbied voor hun gevallen makers en om hun eigen daden in de verf te zetten “pronken” met hun frontstrepes, eventueel kwetsuurstrepes, en hun eretekens. Op hun graf komt het eenvoudige witte gedenksteentje te staan ter herinnering aan het feit dat ze vuurkaarthouder waren.

Over de front- en kwetsuurstrepes, de vuurkaart en de eretekens gaat deze tekst. De tekst is ook geschreven om diegene die bezig is met familiekunde en in zijn stamboom oud-strijders uit de eerste wereldoorlog heeft teruggevonden de mogelijkheid te bieden om te begrijpen waarover de medailles van hun (over)grootvader precies gaan en wat er aan voorafging.

Inleiding

Op 4 augustus 2014 is het precies honderd jaar geleden dat de eerste wereldoorlog uitbrak. We mogen een stormvloed aan literatuur over dit onderwerp verwachten. Veldslagen zullen haarfijn uit de doeken gedaan worden, generaals zullen geëerd worden, de verwoestingen zullen worden blootgelegd, de materiële problemen die er in deze periode waren zullen grondig worden

bestudeerd.

Een groot aantal families heeft een of meerdere mannelijke leden die effectief in deze ellendige *Groote Oorlog* hebben meegevochten. Aan deze mensen wordt in het algemeen genomen weinig of geen ruchtbaarheid gegeven. Alleen de familie kent ze, maar weet ook niet altijd precies wat en waar en hoe.

De oorlog in het zeer kort

Op 28 juni 1914 werden de Habsburgse aartshertog Frans Ferdinand en zijn echtgenote, Sophie Chotek, in Sarajevo door de Servische nationalist Gavrilo Princip vermoord. Op 2 augustus 1914 stelden de Duitsers aan België een ultimatum. België weigerde de Duitsers de toelating te geven om via België Frankrijk binnen te dringen. Met andere woorden: België verwierp het ultimatum. Op 4 augustus 1914 verklaarden de Duitsers België de oorlog en vielen ons land binnen. Na een bewegingsoorlog¹ van ongeveer drie maanden volgde op 18 oktober 1914 de zware slag aan de IJzer, waarbij de Belgen ternauwernood stand konden houden. In de nacht van 29 op 30 oktober 1914 werd de IJzervlakte onder water gezet. Een dag later, op 31 oktober 1914, was de slag gestreden. De bewegingsoorlog was voorbij, de stellingenoorlog, die duurde tot 1918, kon beginnen.

De stellingenoorlog sproot voort uit het feit dat koning Albert I terecht koppig en halsstarrig vasthield aan zijn grondwettelijke eed waarin stond dat hij de onafhankelijkheid van het Belgische grondgebied zou vrijwaren. Hij wou er dus alles aan doen om een stuk van het grondgebied te behouden. Naar het schijnt is het onder invloed van baron Charles de Broqueville² dat Albert beslist het leger op Belgisch grondgebied te houden³. Hij is dan ook voor de duur van de ganse oorlog als opperbevelhebber bij zijn troepen gebleven, wat hem, bij zijn intrede in Brussel in 1918, het statuut van halfgod bezorgde.

Het opperbevel voeren over zijn troepen was nog een artikel uit de grondwet (art. 68 – *De Koning voert het bevel over land- en zeemacht*)⁴ waaraan koning Albert rigoureuus vasthield.⁵ Bij het uitschrijven van de grondwet in 1830 is het nooit de bedoeling geweest de koning een persoonlijke macht te verlenen. Dat blijkt onder andere uit het feit dat het Nationaal Congres in 1830 de hertog van Nemours koos tot koning der Belgen. De hertog was toen net 16 jaar en het kan dus nooit de bedoeling geweest zijn deze jongeman het persoonlijk bevel over het leger toe te vertrouwen. Koning Albert zag artikel 68 van de Belgische grondwet als een aan de koning toegekende traditie en uiteindelijk als zijn koninklijke plicht.

Dit ganse gedoe zorgde voor een bitse strijd tussen de koning en zijn eerste minister, tevens minister van oorlog⁶, baron Charles de Broqueville⁷. Die laatste vond dat het bevel over het leger een ministeriële bevoegdheid was of toch minstens dat elke militaire beslissing door een minister zou moeten worden tegengetekend. Albert vond de bevelvoering dan weer, terecht

en logisch, een zuiver militaire aangelegenheid waarvoor geen ministeriële goedkeuring nodig was. Het was een aangelegenheid voor generaals en de opperbevelhebber. En was hij niet de opperbevelhebber? Inmenging van de politiek zou trouwens de bevelvoering gevoelig vertragen⁸. De inhoud van artikel 68 van de grondwet zal in 1949 worden afgeschaft. Het had tijdens de tweede wereldoorlog en daarna voor genoeg ellende gezorgd die eindigde in de Koningskwestie (1945-1950).

Koning Albert I heeft er wel voor gezorgd dat het Belgisch leger niet voor de volle 100 % werd opgenomen in het geallieerde commando. Hij was gekant tegen de macho-offensieven die de Franse legerleiding hem probeerde op te dringen. Op die manier heeft hij het bloed van veel soldaten gespaard. Bij het einde van de oorlog kwamen natuurlijk een groot aantal soldaten, op dat ogenblik oud-strijders, naar huis. Zij waren berooid, psychisch en fysiek gekraakt. Bonden werden opgericht om hun rechten en eisen te doen inwilligen. Stefan De Bock schreef hierover zijn masterscriptie waaruit in de loop van de tekst geciteerd wordt.

Het oud-strijdersdiscours en de schadevergoeding

Het einde van de eerste wereldoorlog bracht een geweldige discussie met zich mee. Discussie die gevoerd werd door de bonden, die de oud-strijders verenigden, en de politiek, het zogenaamde oud-strijdersdiscours. Het oud-strijdersdiscours is er zeker en vast een van tweeslachtigheid.

Aan de ene kant wilden de oud-strijders erkend worden als helden, aan de andere kant stelden ze zich op als slachtoffers. De interpretatie van de Belgische bevolking droeg daar toe bij: *Hele dorpen liepen uit. Overal op de weg [van Brussel naar Gent] liepen paasbeste geklede families. Als bij mirakel waren sommige hun soldaat tegengekomen: ze liepen eerbiedig zwijgend naast hem, als was het een wezen van een hogere orde* (november 1918)⁹. De oud-strijders hadden immers hun bloed vergoten voor "hun" vaderland.

Een van de bedoelingen van hun betoog was van de Belgische staat een fikse vergoeding te krijgen omdat zij hun plicht hadden gedaan. Deels was dit terecht. Velen kwamen immers volledig berooid uit de strijd. Zij waren hun werk, have en goed kwijt¹⁰. Anderen kwamen bovendien ook nog als invalide terug naar huis. 1 op de 50 sneuvelde, dit zijn 7.500 personen, en de oorlog leverde 50.000 invaliden af¹¹. Er waren ongeveer 375.000 Belgische militairen in de oorlog betrokken. Helaas zaten er tussen de oud-strijders ook een aantal profiteurs.

In hun actie en eisen werden zij volop gesteund door het groot aantal oud-strijdersbonden, want een compensatie drong zich volgens deze bonden op. De politiek was het met de financiële eisen van de oud-strijdersbonden niet eens, zoals blijkt uit het volgende: *Les combattants, après avoir sauvé le pays, veulent-ils le ruiner? Notre situation financière est très difficile*¹².

Ook werd het naoorlogse discours gebruikt om te wijzen op de verfransing

in het leger. Soldaten waren in die periode door Nederlands onkundige officieren bevolen. In bepaalde gevallen zal dit inderdaad wel zo geweest zijn. Enkele zaken mogen we echter niet uit het oog verliezen:

tijdens de oorlog waren er heel wat Nederlandstalige intellectuelen die zich aanboden als vrijwilliger en het schopten tot onderofficier en zelfs officier, maar de meesten brachten het toch tot korporaal.

tussen officieren en soldaten zitten ook de categorieën van (lagere) onderofficieren en korporaals; deze waren wel Nederlandstalig en brachten de bevelen dan ook in die taal over in die eenheden die onder het bevel van Franstalige officieren stonden.¹³

zeggen dat er veel jongens de dood zijn ingejaagd omdat ze het Frans niet kenden is dus niet volledig correct. "Onze" jongens werden onzes inziens vooral de dood ingejaagd door al te ambitieuze officieren, Belgische maar vooral Franse.

Oud-strijders zouden een spaarboekje krijgen bij de A.S.L.K.¹⁴ met het volledige bedrag van de vergoeding hierop. Elk jaar zou dan één zesde kunnen worden geïnd. Men kon natuurlijk ook het geld laten staan, waarop men dan intrest kreeg. Langs de andere kant garandeerde de bank ook voorschotten, tot 80 percent van het hele bedrag. De regering had een budget van 150 miljoen frank uitgetrokken voor een eerste betaling. Bij overlijden van de titularis mochten zijn nakomelingen, de rechthebbenden, wel het hele bedrag direct in ontvangst nemen, om zich niet telkens opnieuw te moeten verantwoorden. In de praktijk echter zou men pas op 1 oktober 1921 beginnen met de eerste uitbetaling.¹⁵

Een voorbeeld van de berekening van dergelijke vergoeding zag er als volgt:

- <i>Front</i>	<i>34 mois x 75</i>	2.550
- <i>Arrière</i>	<i>7 mois x 50</i>	350
		2.900 ¹⁶
[Verminderd met]		
- <i>Dotation</i> ¹⁷		300
- <i>Reconstitution du foyer</i> ¹⁸		400
<i>Reste à recevoir</i>		2.200

Deze oud-strijder heeft dus in zijn totaliteit 41 maanden aan de oorlog deelgenomen, waarvan 34 aan het front en 7 maanden in vakantie (*arrière*). De afrekening is in het Frans gesteld natuurlijk. Wat had je gedacht.

Frontstrepen

Aan alle militairen die effectief vochten aan het front werden frontstrepen toegekend. Acht was het maximum aantal frontstrepen dat kon worden toegekend. Maar wat zijn die frontstrepen¹⁹ nu precies?

In totaal kon men, voor de ganse duur van de oorlog, zeven frontstrepen verwerven. Had men die zeven frontstrepen, dan kreeg men er een achtste, "gratis", of laat ons zeggen uit erkentelijkheid, bovenop. Om een frontstreep te krijgen moest de betrokkene wel effectief in een gevechtszone vertoefd hebben. Er wordt wel eens beweerd dat alle generaals acht frontstrepen gekregen hebben. Dat blijkt toch niet helemaal correct te zijn. Zo hebben 46 van de 51 luitenant-generaals die het Belgisch leger tijdens de eerste wereldoorlog rijk was 8 frontstrepen gekregen. Er was zelfs een luitenant-generaal die geen enkele frontstreep gekregen heeft.²⁰

Een eerste frontstreep kreeg men na een volledig jaar gevechtszone. Vervolgens kreeg men telkens na iedere zes maanden gevechtszone een frontstreep.

De frontstrepen werd ook effectief weergegeven op de linkermouw van het uniform, tussen de schouderpartij en de elleboog, in een hoek van 45° van links onder naar rechts boven. Voor de officieren waren de strepen in goud, voor de onderofficieren in zilver, en voor de korporaals, brigadiers en soldaten in rode wol. Naast het zichtbaar maken op de linker mouw van het uniform werden de frontstrepen ook weergegeven op het lint van de medaille in de vorm van een metalen streep per toegekende frontstreep.

De uitreiking van de frontstrepen werd geregeld door twee besluitwetten, die van 24 juni 1916²¹ en die van 20 januari 1917. Ze werden aanvankelijk alleen toegekend aan diegenen die in de eerste linies hadden gevochten. Bij wet van 25 augustus 1919 werd het gebied van de gevechtszones uitgebreid tot het schootsbereik van de artillerie.

De twee besluitwetten vertoonden nogal wat hiaten. Ze waren bovendien ook niet bindend in de naoorlogse periode en werden dan ook aangepast door de wet van 25 augustus 1919.

Aan de frontstrepen werd ook een vergoeding verbonden. Waren de militairen nog in dienst, dan kregen ze 5 centiemen per dag alleen voor de eerste twee strepen. Vanaf 1 januari 1919 kregen ze 20 centiemen voor de eerste twee strepen en 10 centiemen voor iedere bijkomende streep. Deze vergoedingen vormden ook de basis voor de soldij en de militaire pensioenen.

Bij wet van 1 juni 1919 werd de vergoeding per dag vervangen door een jaarlijks bedrag. Voor de eerste streep kreeg men 100,- BEF per jaar, voor iedere bijkomende streep 50,- BEF. Militairen met meer dan vier frontstrepen kregen de vergoeding vanaf hun 50ste verjaardag; militairen met vier frontstrepen en minder kregen de vergoeding slechts vanaf hun 55ste verjaardag.

Door de wet van 14 mei 1929, die rekening hield met de economische om-

standigheden, werd het systeem van vergoedingen nogmaals aangepast. Voor de eerste streep kreeg men 500,- BEF per jaar, voor iedere bijkomende streep 250,- BEF. Men kreeg het bedrag voortaan vanaf zijn 45ste verjaardag.

Kwetsuurstrepen

Kwetsuurstrepen werden uitgedeeld aan diegenen die in de loop van een actie gewond waren geraakt.

Naarmate de rang hoger werd nam het aantal kwetsuurstrepen af. Niettegenstaande dat waren er toch 7 luitenant-generaals die kwetsuurstrepen kregen toegekend, alhoewel die niet altijd in de loopgraven verwond raakten.²² Kwetsuurstrepen waren alleen van belang voor het bepalen van een financiële vergoeding al zullen sommige oud-strijders er na de oorlog graag mee uitpakten hebben.

Welke precies de “modaliteiten” waren om kwetsuurstrepen te krijgen is niet echt duidelijk. Wij hebben weet van een oorlogsvrijwilliger die tweemaal vrij zwaar verwond werd door granaatontploffingen (Steenstrate, Boezinge), en daar een kwetsuurstreep voor gekregen heeft. Waarschijnlijk speelde de graad van verwonding hierin een belangrijke rol.

De fysieke strepen werden in tegenstelling tot de frontstrepen niet op de linker maar op de rechter mouw gedragen. De uitvoering is in rode wol voor soldaten en korporaals, in zilverkleur voor onderofficieren en in goudkleur voor officieren. Dit is gelijkaardig aan de frontstrepen dus. De afmetingen bedroegen 6 cm in lengte en 6 mm in breedte met een tussenruimte van 1 mm tussen twee strepen. Er was ook een kleiner formaat met als afmetingen 4 mm x 37 mm²³. Naast de fysieke uitvoering van de strepen op de mouw werden de strepen ook gedragen op het lint van de Herinneringsmedaille (zie hierna voor meer informatie over deze medaille).

Vuurkruiser – Vuurkaart

Het statuut van Vuurkruiser kreeg men niet zo maar. Men moest daar blijkbaar om “verzoeken”. De vuurkaart²⁴ werd in principe verleend aan de militairen van het Belgisch leger die tijdens de oorlog, tussen 4 augustus 1914 en 11 november 1918, al dan niet onafgebroken, wezenlijk tenminste 12 maanden effectieve dienst bij de aangeduide eenheden hadden volbracht. Voorziene periode van 12 maanden werd tot negen maand beperkt voor: de militairen die, van 4 augustus tot 31 oktober 1918 of 11 november 1918, behoord hadden tot een der vermelde eenheden en die deel genomen hadden aan al de krijgsverrichtingen van hun eenheid. De militairen van voormelde eenheden, die eervol in de handen van de vijand zijn gevallen tijdens een krijgsverrichting van een regelmatig samengestelde eenheid of eenheidsfractie en die, na uit een gevangenschap te zijn ontvlucht, zich terug bij het leger hebben vervoegd.

De vuurkaart zal, welke ook de duur was van de werkelijke aanwezigheid in de bedoelde eenheden, worden afgeleverd aan de militairen, die uit deze eenheden werden geëvacueerd wegens tegenover de vijand opgelopen verwondingen (gasvergiftiging, enz.) en die, bij het verlaten van het hospitaal door een medische commissie wegens hun verwondingen ongeschikt voor de dienst werden bevonden en derhalve, tot afdanking wegens reform voorgedragen of in een sedentaire dienst gehandhaafd werden.

Houders van een vuurkaart konden diverse voordelen genieten. Ze kregen 75 % korting op trein, tram en bus in België. Op medisch vlak bezaten ze het recht om gratis op consultatie te gaan naar een speciaal aangestelde dokter en kregen een fikse korting op de voorgeschreven medicatie. Ze kregen ze soms ook gratis. Hiervoor bestonden speciale formulieren, die ze moesten meenemen op doktersbezoek.

Eretekens²⁵

Naast de militaire eretekens waren er natuurlijk de burgerlijke orden en eretekens die aan burgers werden uitgereikt, maar ook aan het varend personeel van de zeemacht en aan de burgerlijke scheepslui. Gelet echter op het feit dat het gros van de oud-strijders zich in de categorie van de landmacht bevindt willen we alleen die eretekens even toelichten.

Militairen, dienstplichtigen en vrijwilligers konden natuurlijk ook de klassieke orden uitgereikt krijgen. Gelet op de grote massa aan dergelijke eretekens en gelet op het feit dat het uitreiken van deze orden niet specifiek gelinkt is aan de activiteiten tijdens de eerste wereldoorlog zullen wij die hier dan ook niet behandelen.

De medailles die de meeste oud-strijders ontvangen waren:

Vuurkruis

Uitgereikt aan allen die de "Vuurkaart" hadden ontvangen, m.a.w. allen die minstens 18 maanden in de frontlijn gediend hadden. Dit bronzen kruis, met korte, brede armen, werd ingesteld op 6 februari 1934 en wordt onmiddellijk na de IJzermedaille (of Kruis) gedragen. Het Vuurkruis kon niet postuum worden uitgereikt. Op de grote rechthoek aan de voorzijde is een verlaten slagveld te zien, geflankeerd door een verticale lauwertak: vooraan een helm op een bajonet, achteraan een heuvel met een 75mm geschut terwijl de zon tussen enkele wolken schijnt. De keerzijde toont in het paneel een koningskroon van waaruit zeven stralen vertrekken en een grote lauwertak waarover de Latijnse tekst *SALUS PATRIAE / SUPREMA LEX* is aangebracht. De jaartallen *1914 / 1918* staan rechts onderaan terwijl linksonder de naam van de ontwerper van het ereteken, A. Rombaut, is vermeld. Er zijn echter meerdere "modellen" van het Vuurkruis in omloop, naargelang de leverancier. Bij de medaille hoorde ook een penning en een staafje dat op de kraag van de jas

werd bevestigd. Oud-strijders moesten immers van mijlenver herkenbaar zijn aan hun onderscheidingen.

Herinneringsmedaille aan de Oorlog

Toegekend aan zij die in de rangen van de Belgische strijdkrachten dienden gedurende de Wereldoorlog en voldeden aan de criteria voor de Overwinningsmedaille.

Deze bronzen, enigszins driehoekige medaille werd ingesteld op 21 juli 1919. Het lintje kon voorzien worden van een aantal emblemen: een kroon voor vrijwilligers, een zilveren staafje per frontstreep, een verguld staafje ter vervanging van 5 zilveren, een rood email kruis voor elke wondstreep enz. Marinepersoneel en vissers konden een anker op het lint aanbrengen indien ze ook de Maritieme Decoratie hadden ontvangen.

Leden van het Expeditiekorps voor Rusland ontvingen een staafje *1916-R-1917* of *1916-R-1918*.

De voorzijde van de medaille toont het gehelmde hoofd van een soldaat waarbij de helm is versierd met een lauwertak. In de onderste hoeken van

de medaille staan de jaartallen 1914 en 1918 terwijl bovenaan de medaille een klimmende leeuw, omgeven door een eikelooftak (links) en een lauwertak (rechts) te vinden zijn. De rugzijde heeft een tweetalig inschrift, onder een koningskroon geflankeerd door een eikelooftak (links) en een lauwertak (rechts) : *MEDAILLE COMMEMORATIVE / DE LA CAMPAGNE / 1914-1918 / HERDENKINGSMEDAILLE / VAN DEN VELDTOCHT.*

68

Het dragen van de herinneringsmedaille gaf ook het recht om een speciale armband te dragen. Bij de medaille hoorde ook het staafje dat op de kraag van een jas kon gespeld worden.

Op het lint van de medaille die afgebeeld is zijn een aantal attributen te zien:

een rood kruis van email: geeft een kwetsuurstreep weer

een metalen staafje met de vermelding 1916-R-1918²⁶

metalen staafjes die 7 frontstrepen weerspiegelen (mogelijk is het onderste van goud ter vervanging van vijf frontstrepen en twee extra strepen er boven)

een kroontje.

Overwinningsmedaille

Uitgereikt aan allen die dienst deden in het gemobiliseerde Belgische leger tussen 1 augustus 1914 en 11 november 1918.

Deze bronzen medaille, aanvankelijk voorgesteld door de Franse veldmaarschalk Foch als een intergeallieerde medaille en als dusdanig ook aangenomen, werd ingesteld op 15 juli 1919. Door latere decreten kon ze ook worden toegekend aan bv. deelnemers aan de Afrikaanse campagnes, leden van de koopvaardijvloot en vissers enz.

Op de voorzijde is de overwinningsgodin afgebeeld met uitgespreide vleugels, staand op een wereldbol. In haar linkerhand houdt ze een lauwerkrans, in haar rechter een zwaard en een lauwerkrans. De keerzijde toont, binnen een lauwerkrans, het Belgische wapen en omheen de rand is de tweetalige tekst *LA GRANDE GUERRE POUR LA CIVILISATION. DE GROOTE OORLOG TOT DE BESCHAVING*. Het lint is van het regenboogtype dat door alle geallieerden voor deze medaille werd gebruikt.

Herinneringsmedaille van de Regeerperiode van Albert I

Deze medaille werd pas ingesteld op 17 februari 1962 en uitgereikt aan militairen in dienst of gewezen militairen, voor trouwe en goede diensten, tussen 18 december 1909 en 18 februari 1934, in het belang van de strijdkrachten. Een nieuwe medaille van de erkentelijkheid ten opzichte van oud-strijders.

Deze bronzen medaille werd in 1962 door Victor Demanet²⁷ ontworpen.

Medaille van de Vrijwillige Strijder 1914-1918²⁸

Deze medaille werd toegekend aan Belgische of buitenlandse burgers die vrijwillig effectief dienden in het Belgisch leger tijdens de eerste wereldoorlog, in een gevechtseenheid die zich in de gevarezone bevond en dit gedurende minstens 6 maanden.

De voorzijde van de medaille toont de hoofden van twee vrijwilligers, de ene met een hoofddeksel anno 1830 (het jaar van de Belgische onafhankelijkheid) en de andere met een helm van 1914. Bovenaan staat een koningskroon op lauwertakken. De achterzijde draagt de jaartallen "1914-1918" in het midden en de tekst *VOLUNTARIIS PATRIA MEMOR* omheen de rand. Het lint is donkerblauw.

In de marge van dit ereteken moet ook nog vermeld worden dat er ter ge-

legenheid van de Koreaanse Oorlog ook een Medaille voor de Oorlogsvrijwilliger (07.04.1952) en een Medaille van de Strijdende Oorlogsvrijwilliger (08.04.1952) werden in het leven geroepen. Beide eretekens werden onder bepaalde omstandigheden ook toegekend aan vrijwilligers die deelnamen aan de eerste wereldoorlog. In het eerste geval werd een bronzen balkje met opschrift 1914-1918 op het lint aangebracht; in het tweede gaat het om een verzilverd balkje.²⁹

Médaille pour la bravoure³⁰

Wordt ook wel eens de Obilichmedaille genoemd naar de figuur die op de rugzijde van de medaille is afgebeeld. Milos Obilich was een Servisch ridder (14de eeuw) in dienst van prins Lazar tijdens de invasie van het Ottomaanse Keizerrijk. Gezegd wordt dat hij stierf in 1389, maar hij wordt niet vermeld in de eigentijdse bronnen. Het is zelfs niet zeker dat hij ooit geleefd heeft. Hij werd wel een veel gebruikt onderwerp in de Servische poëzie³¹.

De medaille werd ontworpen in 1912 en kreeg haar definitieve vorm in 1913. In 1913 werd ze ook voor de eerste keer uitgereikt en dit naar aanleiding van de twee Balkanoorlogen die in dat jaar werden uitgevochten.

Ze werd vele malen uitgereikt gedurende de eerste wereldoorlog zowel aan Servische militairen als aan militairen met andere nationaliteiten, hoofdzakelijk Fransen.

Van het ereteken bestonden twee klassen:

goud voor de officieren

zilver voor de onderofficieren en soldaten.

Volgens een mededeling van Hendrik Meersschaert wisselden de geallieerden enkele malen eretekens uit. Op die manier kregen een aantal Belgen een Servische medaille. België mocht die medailles immers naar believen uitdelen. Serviërs zullen in ruil ook Belgische eretekens ontvangen hebben. Ook Russische, Italiaanse en Franse eretekens werden regelmatig aan Belgische militairen uitgereikt. Buitenlandse eretekens mogen echter alleen gedragen worden als hiervoor aan de begunstigde toestemming werd verleend.

Medaille van de IJzer³²

Uitgereikt aan diegenen welke, tussen 17 en 31 oktober 1914, deel uitmaakten van het leger strijdend aan de IJzer ("Yser" in het Frans) en er uitmuntend gestreden hebben. Deze bronzen medaille (met een groene tint en met een medaillon in groen email bovenaan) werd ingesteld op 18 oktober 1918 en volgt in belangrijkheid onmiddellijk op het Oorlogskruis 1914-1918. Ook geallieerde militairen welke aan de IJzerslagen deelnamen, kwamen in aanmerking.

Op de voorzijde staat een naakte, gehelmde man met een lans (het tot staan

brengen van de Duitse aanval symboliserend) met aan de rechterzijde de data 17-31 / OCT. / 1914. In het geëmailleerde medaillon kan men het woord *YSER* lezen. Op de achterzijde zit een gewonde leeuw met een slagveld als achtergrond en met onderaan opnieuw het woord *YSER* terwijl in het medaillon het koninklijk monogram, de letter *A* (Koning Albert I) is aangebracht. Het lint is rood (bloed) met brede zwarte (rouw) randen.

Deze medaille is, zowel wat de voorzijde als de achterzijde betreft, van een povere kwaliteit voor een ereteken met een dergelijke historische waarde: tijdens de gevechten aan de IJzer tussen de vermelde data bracht het Belgische Leger de Duitse opmars tot staan en verloor zowat 60.000 man aan gesneuvelden en gekwetsten, meer dan een derde van de totale sterkte van het toenmalige Belgisch Leger!

Het nesteltje op het lint van de afgebeelde medaille is een fantasietje dat officieel niet toegelaten is. Het is de verkleinde weergave van een "fourragère" (schouderkoord, nestel). Dergelijke nestels werden toegekend aan alle leden van een eenheid wanneer deze eenheid een aantal keren in de dagorde van het leger werd vermeld. Bij twee vermeldingen werd een schouderkoord met de kleuren van het oorlogskruis toegekend, bij vier of meer vermeldingen werd het vaandel van de eenheid met de Leopoldsorde gedecoreerd en werd de fourragère in de kleur van die orde toegekend.

Dergelijke nestels mogen alleen op het militair uniform gedragen worden en dus waren er al gauw miniversies in de handel voor hen die hun medailles op hun burgerkostuum droegen...³³

Tips

Het opsporen van het oorlogsverleden aan het front van oud-strijders is niet altijd een makkelijke zaak. Zoals gezegd hebben de betrokkenen steeds de neiging vertoond om niets of toch zo weinig mogelijk over hun passage aan het front te vertellen, enkele uitzonderingen niet te na gesproken. De informatie die op die wijze tot ons is gekomen is natuurlijk gekleurd en subjectief. Daarom is het beter zich te wenden tot de bron aller bronnen wat oud-strijders betreft: het leger zelf. Als er een plaats is waar iets wordt bewaard is het daar wel.

Voor oud-strijders geboren voor 1889 wendt u zich het beste tot het Documentatiecentrum van het Leger in het Koninklijk Legermuseum in het Jubelpark te Brussel. De werking is zoals die van een rijksarchief.

Wat betreft oud-strijders geboren in 1889 en later kunt u zich richten tot het Centrum voor Historische Documentatie, Kwartier Koningin Elisabeth, Everestraat 1, Evere. Dit is een dienst die rechtstreeks afhankelijk is van het leger en alles bijhoudt wat betreft het stamboek van de militair, ook het uwe heren als je je legerdienst hebt volbracht. Je kan deze mensen ook bereiken via e-mail: xavier.vantilborg@mil.be.

Persoonlijk hebben wij contact gehad met de laatste dienst en wij hebben er

niets dan een goede samenwerking ondervonden. Hou er wel rekening mee dat, gezien de periode (het is 100 jaar eerste wereldoorlog), er nog al wat tijd kan verlopen tussen uw aanvraag en de dag dat u antwoord zult krijgen. Geen reden tot paniek dus.

Met dank aan Hendrik Meersschaert (www.medals.be)

Noten

1. Waarbij het Belgisch leger zich vooral terugtrok omdat het niet opkon tegen het Duitse overwicht. Het is verwonderlijk dat het Belgisch leger zo lang weerstand heeft geboden en uiteindelijk achter de IJzer is beland waar het vier jaar stand hield.
2. Wordt later graaf.
3. J. Stengers, *De Koningen der Belgen. Macht en Invloed.* (1992)
4. Bij het schrijven van de eerste Belgische grondwet bestond er nog geen luchtmacht in het Belgisch leger. Pas in 1887 werden een onderdeel opgericht dat echter deel uitmaakte van de genietroepen. Pas in 1909 werd het eerste vliegtuig aangekocht en in 1911 startte het leger met zijn eigen vliegschool te Brasschaat. In 1913 kende het vliegwezen 4 escadrons. De eenheid werd in 1915 omgedoopt tot *Militair Vliegwezen* en telde toen 6 escadrons. (Wikipedia)
5. Leopold III zou bij het uitbreken van de 2de wereldoorlog dezelfde keuze maken als zijn vader. Hij zou tijdens de 18-daagse veldtocht bij zijn troepen blijven.
6. Lange tijd sprak men van ministers van oorlog. De ministers van landsverdediging zijn pas later gekomen.
7. Charles de Broqueville zou pas in 1917 het ministerie van oorlog afstaan en zou van dan af alleen nog eerste minister zijn.
8. J. Stengers, *De Koningen der Belgen. Macht en Invloed.* (1992)
9. S. De Schaepdrijver, *De Grote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog.* (1997, blz. 291)
10. Velen hadden bijvoorbeeld geen burgerkledij meer. Bij hun inlijving in het Belgisch leger hadden ze die moeten inruilen voor hun militair plunje. Tijdens de oorlogsactiviteiten was hun burgerkledij vaak verloren gegaan of vernietigd.
11. S. De Schaepdrijver, *De Grote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog.* (1997, blz. 295)
12. ARA: Ministerraadnotule dd. 17.05.1920, blz. 7-8. Het betreft de uitspraak van Delacroix, voormalig minister van financiën (geciteerd in Stefan De Bock, *Erkenning voor "onze helden van den IJzer"? De oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog en de Belgische maatschappij (1918-1923)* (2009))
13. Wat waarheidsgetrouw wordt geïllustreerd in de reeks *In Vlaamse velden* op de Vlaamse televisiezender VRT, waar de gestudeerde zoon, Vincent, van een gynaecoloog het brengt tot korporaal, waarbij hij zijn orders in het Frans ontvangt, maar in het Nederlands doorgeeft aan zijn manschappen.
14. Algemene Spaar- en Lijfrentekas. Inmiddels ter ziele gegaan en is nu BNP Paribas Fortis.

15. Stefan De Bock, *Erkenning voor "onze helden van den IJzer"? De oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog en de Belgische maatschappij (1918-1923)* (masterscriptie, 2009)
16. De bedragen van 75,- BEF en 50,- BEF werden vastgesteld bij de wet van 25.08.1920 (Stefan De Bock, *Erkenning voor "onze helden van den IJzer"? De oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog en de Belgische maatschappij (1918-1923)* (masterscriptie, 2009)). De sommen zouden uitbetaald worden door het *Strijdersfonds* dat door de zelfde wet werd opgericht.
17. Vastgelegd bij de wet van 01.06.1919 (Stefan De Bock, *Erkenning voor "onze helden van den IJzer"? De oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog en de Belgische maatschappij (1918-1923)* (masterscriptie, 2009))
18. Bevatte onder andere een vergoeding voor de tijdens de oorlog verloren gegane burgerkledij (Stefan De Bock, *Erkenning voor "onze helden van den IJzer"? De oud-strijders van de Eerste Wereldoorlog en de Belgische maatschappij (1918-1923)* (masterscriptie, 2009))
19. *Circulaire faisant connaître les nouvelles dispositions relatives aux chevrons de front* (Le Havre, 20.01.1917)
20. M. Boënné, *Opperofficieren in het Belgisch leger: Een sociaal profiel van Belgische generaals aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, 1939-1940* (masterscriptie, 2010)
21. Dit is de datum van publicatie in het Belgisch Staatsblad. Wijzigingen werden gepubliceerd op 04.06.1918 en 27.11.1919. (www.memoireonline.com)
22. M. Boënné, *Opperofficieren in het Belgisch leger. Een sociaal profiel van Belgische generaals aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog, 1939-1940* (masterscriptie, 2010)
23. www.abbl1940.be
24. Er bestaat een *Gulden Boek der Vuurkaart* waarin duizenden oud-strijders zijn opgenomen. Bij nazicht van dit boek kan het gebeuren dat de naam van uw familielid niet is opgenomen. Daar zijn twee belangrijke redenen voor. Ten eerste moest de oud-strijder vragen naar zijn Vuurkaart. Deed hij dit niet, kreeg hij ze ook niet en kon dus bij voorbaat al niet in het boek opgenomen worden. De tweede, en wel de belangrijkste reden is een financiële. Om in het boek te worden opgenomen diende de oud-strijder een bijdrage te betalen. Deed hij dit niet dan werd hij ook niet in het boek opgenomen. Er zijn acht edities van het boek, de eerste dateert van 1933, de laatste van 1940.
25. In de Belgische Constitutie werd duidelijk bepaald dat er geen onderscheid, zeg maar klassen, mag gecreëerd worden tussen de verschillende leden van de bevolking. Artikel 76 geeft de Koning expliciet het recht militaire orden te verlenen. (I. Suetens, *Eretkens* (in *Munten & eretekens van het koninkrijk België, 1831-1976*))
26. België was het eerste land dat over gepantserde voertuigen beschikte. Na de stabilisatie van het front aan de IJzer werd een eenheid ACM (Auto-Canons-Mitrailleuses) opgericht. De voertuigen werden meestal gebouwd of verbouwd door het Belgische bedrijf Minerva. In 1915 richt tsaar Nicolaas (Rusland) een verzoek aan koning Albert om hulp te sturen. De eenheid ACM wordt omgevormd tot het Korps ACM dat op 13 oktober 1915 in Rusland aankomt na een zeereis van Brest naar Archangelsk. De leden van het korps werden beschouwd als vrijwilligers in het Russische leger. Bij de interne Russische troebelen van 1917 (de revolutie waarbij het tsarendom ophoudt te bestaan) moeten de Belgen min of meer op de vlucht. Een aantal keert naar België terug, anderen reizen door naar de Verenigde Staten waar ze als helden (maar ook als curiosum) werden onthaald. Het bekendste lid van het korps was Julien Lahaut die in 1950 tijdens de eedaflegging van Boudewijn *Vive la république* zal roepen en die een week later wordt vermoord. De leden van het korps mochten het staafje met de verwijzing naar hun deelname in het Russische leger dragen.
27. Victor Joseph Ghislai Demanet (°Givet (Fr.), 02.11.1895, + Elsene, 07.11.1964) volgt studies aan de Academie van Namen. Hij zal steeds gefascineerd blijven door Constantin Meunier. Zijn werk is driedelig: 1) mannen aan de arbeid, 2) bustes en medaillons, 3) ele-

gante zuivere beelden, maar ook militairen en beelden refereren naar het verzet. (www.standbeeld.be). Hij was lid van de Commission consultative des Arts et Métiers d'Art. Hij zou op zijn minst 18 beelden van koning Albert I hebben gemaakt die in België, Frankrijk en zelfs Congo terug te vinden zijn. (*Biographie belge d'Outre Mer*, Tome VII B, 1977, col. 100). Als we internet mogen geloven zijn de werken van Victor Demanet, meestal bronzen, nog steeds populair. Ze gaan bij openbare verkopen in elk geval tegen een goede prijs over de toonbank.

28. www.medals.be (website van Hendrik Meersschaert, die ons met raad en daad bijstond).
29. Mededeling Hendrik Meersschaert
30. www.medailles1914-1948.be
31. en.wikipedia.org
32. www.medals.be
33. Mededeling Hendrik Meersschaert